

JURNALISTIKADA INTERVYUNING O‘RNI: USLUB VA MAHORATI TAHLILI

Mirjamol Hatamov,

O‘zJOKU, O‘zbek tili va adabiyoti kafedrasida o‘qituvchisi

mirjamolhotamov@gmail.com

ORCID raqam: 0009-0003-9469-9050

Anotatsiya. Ushbu maqolada zamonaviy publistikaning keng tarqalgan turi intervyu haqida umumiy ma’lumotlar taqdim etiladi. Shuningdek, intervyuning og‘zaki va yozma diskurslarda paradigmatic va sintagmatic xususiyatlari tadqiq etiladi. Intervyu mavzusida izlanish olib borgan o‘zbek va dunyo tilshunoslarining fikrlari asosida izohlar keltiriladi.

Kalit so‘zlar: mediadiskurs, publistik uslub, intervyu, intervyu turlari, og‘zaki intervyular, yozma intervyular, paradigmatic va sintagmatic xususiyatlar.

Abstract. This article offers a comprehensive overview of the prevalent type of interviews in modern journalism. Furthermore, it delves into the paradigmatic and syntagmatic characteristics of interviews across oral and written discourses. Drawing upon insights from Uzbek and global linguists gleaned during the investigation of interview themes, it presents corresponding explanations and commentary to enrich understanding.

Key words: media discourse, journalistic style, interview, types of interviews, oral interviews, written interviews, paradigmatic and syntagmatic characteristics.

Аннотация. В данной статье представлена общая информация о широко распространенном типе интервью в современной публицистике. Кроме того, исследуются парадигматические и синтагматические особенности интервью в устном и письменном дискурсах. На основе мнений узбекских и мировых лингвистов, полученных в ходе исследования темы интервью, представлены соответствующие объяснения и комментарии.

Ключевые слова: медийный дискурс, публицистический стиль, интервью, виды интервью, устные интервью, письменные интервью, парадигматические и синтагматические характеристики.

Kirish. O‘zbekiston matbuoti rivojida intervyu janri muhim o‘rin tutadi. Bu janr orqali nafaqat dolzarb voqealar yoritiladi, balki jamiyat hayotidagi turli masalalar yuzasidan shaxsiy qarash va mulohazalar ham ochib beriladi. Intervyu jurnalistika janrlari orasida o‘ziga xos xususiyatlarga ega bo‘lib, unda suhbatdoshning fikrini aniqlik bilan etkazish, o‘quvchilarga haqqoniy va ishonchli axborot berish asosiy omildir. Bugungi kunda gazeta va jurnallarda, televideniye va internet nashrlarda intervyu keng qo‘llanmoqda. Intervyu – suhbat shaklida tashkil etiladigan, jurnalist va suhbatdosh o‘rtasida savol-javob asosida quriladigan janrdir. Intervyu uch asosiy vazifani bajaradi: axborot berish, tahliliy izoh va fikr almashish, ijtimoiy-siyosiy jarayonlarni yoritish. Intervyuda muhim:

Shaxsni ochish — uning hayoti, faoliyati, fikrlarini ommaga yetkazish;

Muammoni tahlil qilish, yechim izlash;

Jamoatchilik fikrini shakllantirish.

Adabiyotlar tahlili. Intervyuning asosiy turi — mavzuli, muammoli, portret, axborot va javob intervyularidir. Har biri jurnalistik maqsad va uslubdan kelib chiqib tanlanadi.

O‘zbek matbuotida intervyu janri XX asr boshlaridan boshlab shakllana boshlagan. «Turkiston viloyatining gazetasi»da, keyinchalik «Mushtum», «O‘zbekiston ovozi» kabi nashrlarda intervyular keng qo‘llanilgan. Sovet davrida intervyular asosan ruxsat etilgan siyosiy mavzular bilan cheklangan bo‘lsa, mustaqillikdan so‘ng janr yangicha mazmun kasb etdi. Bugungi kunda «Xalq so‘zi», «Yoshlik», «Kun.uz», «Gazeta.uz», kabi onlayn va bosma OAVda intervyular tahliliy va ijtimoiy yo‘nalishda faol rivojlanmoqda.

Yangi davr intervyularida:

shaxsiy tajriba va insoniy qadriyatlar markazda turadi;

erkin fikr, tanqidiy mulohaza va samarali dialog muhim o‘rin egallaydi;

jurnalist faqat savol beruvchi emas, balki tahlilchi va fikr rahbari sifatida namoyon bo‘ladi.

O‘zbekiston matbuotidagi intervyular tili va uslubi jihatidan o‘ziga xosdir. U soddalik, samimiylik va tabiiylik bilan ajralib turadi. Intervyu janrining uslubiy xususiyatlari aniqlik, ixchamlik, suhbatdosh nutqining tabiiyligi, savol va javob o‘rtasidagi mantiqiy uyg‘unlikda gavdalanadi.

Til va uslubdagi asosiy xususiyatlar:

Suhbat ohangi – savol va javoblar o‘rtasida tabiiy muloqot yaratiladi.

Tushunarli, xalqona leksika – o‘quvchiga yaqin so‘z va ifodalar ishlatiladi.

Emotsional tus – suhbatdoshning his-tuyg‘ulari aks ettiriladi.

Iqtiboslar – so‘zlovchining o‘z fikrlari asl holda beriladi.

Tadqiqot metodologiyasi. Axloqiy va milliy qadriyatlar – O‘zbek jamiyatining madaniyati, muloqot odobi intervyularda muhim o‘rin tutadi. Intervyu jarayonida jurnalistning mahorati hal qiluvchi ahamiyatga ega. Suhbatni qiziqarli va samarali qilish uchun jurnalist puxta tayyorgarlik ko‘rishi, savollarda aniqlik va xolislikka rioya qilishi hamda etik me‘yorlardan chetga chiqmasligi lozim. Masalan, «O‘zbekiston ovozi» yoki «Hurriyat» gazetalaridagi intervyular ko‘pincha ma‘naviy, tarbiyaviy va ijtimoiy ruhda bo‘lib, nutq madaniyati va odob mezonlariga qat‘iy rioya qilinadi.

Intervyu – bu nafaqat suhbat, balki ijtimoiy muloqot vositasidir. U orqali jamiyatdagi turli guruhlar o‘z fikrini bildirish, munosabatini ifoda etish imkoniga ega bo‘ladi. Shu ma‘noda intervyu:

demokratik fikr almashinuvini ta‘minlaydi;

fuqarolik pozitsiyasini ifoda etishga xizmat qiladi;

axborotning ishonchliligini oshiradi;

ijtimoiy tahlil va muammolarni yoritish uchun samarali platforma bo‘lib xizmat qiladi.

Bugungi kunda intervyular onlayn jurnalistikada ham yangi ko‘rinishlar kasb etmoqda: video-intervyu, podkast, ijtimoiy tarmoqlardagi jonli efirlar, qisqa, tezkor intervyular, (short interviews) — bularning barchasi zamonaviy kommunikatsiya

talablariga mos shakllardir. Intervyu samaradorligi ko'p jihatdan jurnalistning mahoratiga bog'liq. Tajribali jurnalist:

mavzuga chuqur tayyorlanadi;

suhbatdoshni tahlil qiladi;

savollarni mantiqiy ketma-ketlikda beradi;

javoblarni o'ta tahrir qilmasdan, lekin uslubiy jihatdan aniqlik kiritgan holda taqdim etadi.

Shuningdek, jurnalist etikasi ham muhim: u suhbatdosh fikrini buzmasligi, uni noto'g'ri talqin qilmasligi kerak. Intervyu mohiyatan so'rab bilish va uni auditoriyaga yetkazishni maqsad qiladi. Mazkur janr ijtimoiy hayotning barcha tomonlarini keng va chuqur yoritishga xizmat qilib, tezkor va ishonchli, aniq axborotlarni auditoriyaga yetkazish vazifasini bajaradi. Intervyuda, eng avvalo, mavzu masalasi alohida o'rin tutadi. Ya'ni u orqali yoritilayotgan mavzu jamiyat uchun dolzarb bo'lishi, ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lishi, o'quvchilarning qiziqishini uyg'ota olishi kerak. Yuqorida sanab o'tilgan xususiyatlarisababli media diskurslarda intervyu janrining lingvistik jihatdan tadqiq etish medialingvistikaning dolzarb masalalaridan biri sifatida namoyon bo'ladi. Intervyu janri zamonaviy ommaviy axborot vositalari (radio, nashrlar, televideniye)da qo'llanish doirasiga ko'ra dastlab ikki guruhga ajratiladi: og'zaki shakldagi intervyular va yozma shakldagi intervyular.

Og'zaki intervyu: Bu shaklda intervyuer va intervyu qiluvchi yuzma-yuz suhbat olib boriladi. Intervyu qiluvchi ma'lum shaxsni suhbatga chaqiradi va unga turli savollar beradi. Og'zaki intervyu ko'p texnologiyalardan foydalanadi, masalan, radio, televizor va podcastlarda og'zaki intervyu shaklidan foydalanish mumkin. Og'zaki intervyu samimiyat va insonlar orasidagi ko'z o'ngida munosabat tuzish imkoniyatlarini yaratadi. Ular oddiy gaplashuv, ifoda etish va nuqsonlarini tushuntirishda o'zining afzalliklariga ega.

Yozma intervyu: Bu shaklda intervyu yozma shaklda yaratiladi. Intervyuer (so'rovgar) yozma savollar yuboradi va intervyu qiluvchi yozma javob beradi. Yozma intervyu shu kabi platformalarda, masalan, veb-saytlarda, maqola yoki ilmiy jurnallarda tarqaladi. Yozma intervyu qo'llanish, bo'limlarda, maqolalarda va hujjatlarda keng tarqaladi. Ular intervyu natijalarini saqlash, taqdim etish va ulashishda ko'proq intellektual va izlanish imkoniyatlarini yaratadi. Intervyuning og'zaki va yozma shakllari ma'lumot almashish va kommunikatsiya jarayonlarida muhim o'rin egallaydi. Har bir shaklning o'zining afzalliklari va chegaralari mavjud bo'lib, ular maqsad va maqsadlarga mos ravishda yaxshi foydalaniladi.

Tahlil va natijalar. Ommaviy axborot vositalari turiga nisbatan intervyuning og'zaki yoki yozma shaklini tanlanishni taqozo etadi. Xususan, nashrlar o'z turiga ko'ra yozma shakldagi intervyulardan foydalanadi. Radio va televideniya og'zaki intervyu turidan foydalaniladi. Takidlab o'tish joizki, har ikki ko'rinishidagi intervyudan ko'zlangan maqsad ma'lumotni og'zaki yoki yozma holda xalqqa ma'lum qilish va axborotni

yetkazishdir. Intervyuda ko‘zlangan maqsadga erishish uchun intervyu og‘zaki bo‘lsa ham yozma draft (qoralama) shaklda tayyorlanadi. Taxminiy savollar kartategiyasi tuziladi va taxminiy javoblar qo‘yilib savollar izchilligi tartiblandi. Ham og‘zaki ham yozma shakldagi intervyular ham mavjud. Zamonaviy axborot vositalaridan birida o‘tkizilgan intervyu ko‘proq insonlarga yetkizikishi uchun boshqa axborot vositalariga ko‘chadi. Bu progress faqat bir yo‘nalishlidir: og‘zakidan yozmaga. Radio orqali siyosiy yoki ta‘lim sohasida faoliyat olib boruvchi ma‘lum bir shaxs bilan o‘tkizilgan og‘zaki intervyu o‘z asl holatini saqlagan holda jurnal yoki gazetada nashr etilishi mumkin. Shuningdek, bugungi kunda televideniya boshqa tillarda o‘tkiziladigan og‘zaki intervyu boshqa til egalariga yordam tarqasida so‘zlar orqali bir vaqtda berib ketiladi. Buni og‘zaki shaklidagi intervyu va ko‘rsatilgan og‘zaki intervyu matni, deb izohlashimiz mumkin. Og‘zaki intervyu va yozma intervyuning paradigmatic xususiyatlari ularning turli shakllarini belgilaydi va ularni boshqalar bilan taqqoslashda yordam beradi. Quyidagi paradigmatic xususiyatlar, og‘zaki intervyu va yozma intervyu o‘rtasidagi farqlarni aniqlashga yordam beradi: So‘rov tartiblari: Og‘zaki intervyuda so‘rovlarning tartibi odatda suhbatning qo‘lim-cho‘zim sariqasiga ega bo‘ladi, chunki so‘rovlar va intervyu qiluvchi o‘rtasida o‘zaro muloqot olib boriladi. Yozma intervyuda esa, so‘rovlarning tartibi yozma ravishda beriladi va o‘qib beruvchiga o‘z o‘qish tartibi bo‘yicha o‘zi o‘qiladi. Ijrochi va maqola shakllari: Og‘zaki intervyu maqbul mediamashqda yoki yaratilgan ijrochi platformada ijro etiladi, unda suhbatning ijrochisi shaxsiy energiyasini, intonatsiyasini va shakllantirilgan maqolalarda yaratiladi. Yozma intervyuda esa, maqola shakllantirilgan ravishda ko‘p xil platformalarda tarqalgan, masalan, maqola, ilmiy jurnal yoki hujjatlarda ko‘proq ko‘riladi. Shaxsiy munosabatlar: Og‘zaki intervyuda, intervyu uchun kerak bo‘lgan shaxslar boshqalar bilan yuzma-yuz suhbatda olib boriladi, shuningdek, ularning ifoda qilish shakli, mimika va intonatsiyasi jiddiy rolni o‘ynaydi. Yozma intervyuda, shaxsiy munosabatlar yozma matnda ifodalangan, shuningdek, intervyu qiluvchining shaxsiy xususiyatlari o‘qib beruvchiga ko‘rinadi.

Kommunikatsiya ko‘rsatish shakllari: Og‘zaki intervyu ko‘p texnologiyalardan, masalan, radio, televizor yoki podcastlar orqali tarqalgan. Kommunikatsiya ko‘rsatish shakllari, so‘z bilan o‘z ifodalashini yaxshilaydi. Yozma intervyuda, kommunikatsiya ko‘rsatish shakllari, yozma matn shaklida o‘tkaziladi va o‘qib beruvchiga yozuvchi o‘z fikrlarini ifodalaydi. Shunday qilib, og‘zaki intervyu va yozma intervyuning paradigmatic xususiyatlari ularning turli shakllarini belgilaydi va ularni o‘qib beruvchiga tushuntirishda yordam beradi. Og‘zaki va yozma intervyu sintagmatic xususiyatlari ularning tartib va tuzilish qoidalari bo‘yicha farqlanadi. Quyidagi sintagmatic xususiyatlar, og‘zaki va yozma intervyu o‘rtasidagi asosiy farqlarni aniqlashga yordam beradi: So‘rov va javob tartiblari: Og‘zaki intervyuda, so‘rovlarning tartibi odatda suhbatning joriy davomida belgilanadi. So‘rovlar savollarini beradi, keyin intervyu qiluvchi javoblarini beradi. Bu jarayon orqali suhbatning jarayonida iloji boricha suhbat tuziladi va o‘zgarishlarga

imkoniyat yaratadi. Yozma intervyuda esa, so'rovlarning tartibi yozma ravishda beriladi. So'rovlar yozma savollarni yuboradi, va intervyu qiluvchi yozma javobni beradi. Bu tartib yozma intervyu matnida tizimli va o'rganilgan tuzilishni ta'minlaydi. Javoblarning tarkibi va tuzilishi: Og'zaki intervyuda, javoblar suhbatning joriy davomida spontan ravishda beriladi. Bu jarayonda intervyu qiluvchi o'z fikrlarini o'zgartirishi va iloji boricha boshqa savollarga o'tish imkoniyatiga ega. Yozma intervyuda javoblar yozma ravishda beriladi, va ular tez-tez masala bo'yicha bo'lib, tartibini saqlaydi. Bu, o'qib beruvchiga tizimli va to'g'ri tushuntirish uchun muhimdir. Matnning qo'llanishi: Og'zaki intervyuda, matn odatda gaplarning ovozi, intonatsiyasini va intervyu qiluvchining o'zining izoh va ta'riflarini o'z ichiga oladi. Bu, so'zlar va intervyu qiluvchining ifodasi orqali yaratilgan atmosferaga asoslangan. Yozma intervyuda, matnning o'qib berishga mo'ljallangan, va u o'qib beruvchiga intervyu qiluvchining fikrlarini o'rganish, qiziqtirish, yoki muammolarini tushuntirishda yordam beradi. Shunday qilib, og'zaki va yozma intervyu sintagmatik xususiyatlari, ularning tartib va tuzilishi bo'yicha farqlanib turadi va ularga o'ziga xoslik keltiradi.

Xulosa. Xulosa sifatida aytish mumkinki, O'zbekiston matbuotida intervyu janri bugungi kunda ijtimoiy kommunikatsiyaning muhim vositasiga aylangan. U shaxs fikrini ochish, muammoni tahlil qilish va jamoatchilik fikrini shakllantirishda muhim o'rin tutadi. Janrning asosiy afzalligi — insoniy muloqotga asoslanishidir. Shu bois intervyu o'quvchini voqea markaziga olib kiradi, uni bevosita suhbat ishtirokchisiga aylantiradi. Kelajakda raqamli jurnalistika rivoji bilan intervyu janri ham multimedia formatlar, interaktiv savol-javoblar va sun'iy intellekt yordamida tahliliy intervyular shaklida yanada rivojlanishi kutilmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Ernazarov Q. Mamatova Yo. va b. Reportyorlik faoliyatining nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent, Universitet, 2002.
2. Abdusattorov R., Mahmudova S. Ommaviy axborot vositalari tili va uslubi. – Toshkent, 2000.
3. Do'stmuhammad X. Jurnalistning kasb odobi muammolari: nazariy-metodologik tahlil: /Monografiya/. – Toshkent, Yangi asr avlodi, 2007
4. Do'stmuhammad X. Jamiyat oldidagi mas'uliyat. – Toshkent, O'zbekiston matbuoti, 2006. №1.
5. Nizomov F. Yangilanish an'anasi. – Toshkent, O'zbekiston, 2000.
6. Toshev F. Muxbirlilik saboqlari. – Toshkent, Tafakkur, 2009.
7. Xudoyqulov M. Jurnalistika va publitsistika. (O'quv qo'llanma) –Toshkent, Universitet, 2008.
8. Internet manbalari: xs.uz, darakchi.uz, kun.uz, gazeta.uz.
9. Шве́ц Е.В. Звездное интервью в коммуникативно прагматическом аспекте. Автореферат. Калининград, 2008.– 23 с.
10. Ўзбекистон миллий энциклопедияси. -Тошкент: Давлат илмий нашриёти, 2001-2006.– 237 с.
11. Merriam Webster Dictionary, Interview, Dictionary definition, Retrieved February 16, 2016.
12. Шве́ц Е.В. Интервью как один из типов устного публичного диалога. Автореферат. - Воронеж, 2006.–237-240 с.
13. Merriam Webster Dictionary, Interview, Dictionary definition, Retrieved February JOURNAL OF NEW CENTURY INNOVATIONS <http://www.newjournal.org/> Volume-49_Issue-2_March_2024 125 16, 2016.

14. Ирина В.А. Лингво-риторические особенности англоязычного интервью. Автореферат. - Санкт-Петербург, 2010.– 5 с.
15. Швец Е.В. Специфика развития современного «звездного» интервью. Автореферат.- Калининград, 2007.–117-123 с.
16. Сабирова Л.Р. Особенности публицистических жанров радио.-Тонус: Научно публицистический альманах КГУ, 2007.–167-173 с.
17. Qozoqboyev T, Xudoyqulov M, Jurnalistikaga kirish. -Toshkent «iqtisod-moliya», 2018. – 354 b.
18. Laura M. “Tarkibli va tarkibsiz intervyu o‘rtasidagi farq”. Maqola, 2021–3с.
19. Clayman S. E. Conversation analysis in the news interview. The handbook of conversation analysis Oxford: Wiley-Blackwell, 2012. –630-656 с.

